

виставках і ярмарках, але й наданні фінансової підтримки через експортне кредитування, експортне страхування, надання державних гарантій тощо, що сприятиме реалізації та підвищенню експортного потенціалу Дніпропетровського регіону.

Список літератури:

1. Домченко Є.Ю., Грицайчук Е.М. Регіональна політика розвитку та зміцнення експортного потенціалу Дніпропетровського регіону [Електронний ресурс] / Є.Ю.Домченко, Е.М. Грицайчук – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ekpr/2011_46/statti/7.pdf
2. Дугінець Г.В. Розвиток експортного потенціалу Дніпропетровського регіону в умовах загострення фінансової кризи [Електронний ресурс] / Г.В. Дугінець – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ekpr/2009_29/Stati/5PDF.pdf
3. Ukrstat.org – публікація документів Державної Служби Статистики України – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2012/zd/oet/oet_u/arh_oet2012_u.html

ВІДТВОРЮВАЛЬНІ ПРОЦЕСИ У РЕГІОНІ В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

*Галушка Є.О., к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м.Чернівці, Україна*

Регіон як територіальне явище є частиною цілісної соціально-економічної та екологічної системи із замкнутим відтворювальним циклом. Найчастіше його визначають як територіальне утворення, в межах якого відбуваються процеси відтворення його соціально-економічного та екологічного потенціалу. Складність та багатогранність процесів, що відбуваються в регіоні, формує велике розмаїття пов'язаних з цим проблем.

Дослідженням проблем регіону в сучасних умовах реалізації концепції сталого розвитку вже тривалий час займаються такі вітчизняні та зарубіжні учені як Бистряков І. К., Долішній М.І., Дорош О. С., Качаровська Л., Кирдина С. Г., Кон І., Павлов К., Плякин А. В., Роккан С., Урвин Д., Сторонянська І., Школа І.М., Шульц С. та інші.

Проте все ще недостатньо дослідженими залишаються окремі аспекти сталого розвитку регіону, пов'язані із оптимальністю, ефективністю та збалансованістю просторового розвитку, механізмами самоорганізації та синергії просторових систем, особливостями прояву та використання таких ознак регіонального простору як цілісність, інтегрованість та ідентичність тощо. Все це зумовлює необхідність подальших досліджень структури регіонального простору та застосування нових методологічних підходів.

Економічний простір виражається сукупністю економічних, екологічних, правових та інших відносин, що формуються на основі єдиних правил їхнього регулювання й розвиваються на території, що не має внутрішніх економічних кордонів для переміщення робочої сили, капіталу, товарів і послуг. Метою

формування такого простору є ефективна територіальна економічна інтеграція, що базується на взаємному інтересі й рівноправному партнерстві [2].

Л. Качаровська доводить, що регіон є цілісною, структурно субординованою сукупною єдністю частин, яка складає організацію системи, тобто форму усталеного взаємозв'язку елементів, що постійно розвиваються та упорядковуються відповідно до законів існування. Конкретні форми просторової організації визначають функціональні відносини між окремими елементами і підсистемами, а взаємообумовленість останніх дозволяє окремій території стати цілісним господарським організмом [3]. Практично мова йде про відтворення просторово-економічної системи та її взаємозв'язок із базовою характеристикою останньої - цілісністю.

На такий зв'язок свого часу звернув увагу А.В.Плякин, який стверджував, що відтворення передбачає сталий та регулярно повторюваний процес продукування певної якості системи, і саме цілісність, як головна якісна ознака будь-якої системи, досягається шляхом реалізації відтворювальних процесів [7, с.24]. Це означає, що для збереження цілісності системи, останню потрібно відтворювати.

Поняття «цілісність» асоціюється з поняттями «інтегрованість» та «ідентичність», які, з урахуванням певних обмежень, можна вважати властивостями, що відображають не тільки внутрішню сутність системи, але й сукупність взаємозв'язків у ній. Цілісність як система характеризується потрійною взаємозалежністю кожної з найважливіших її частин від інших частин; кожної з її найважливіших частин від усієї системи; усієї системи від її частин [4, с.49]. При цьому слід зазначити, що таку цілісність формують не окремі частини, а, швидше, вона сама структурується на окремі складники, у кожному з яких проявляється ціле. Тому, під інтегрованістю варто розуміти взаємодію між складниками у розв'язанні завдань, що стоять перед цілим. Економічна інтеграція означає переплетення, взаємопроникнення і зрощення відтворювальних процесів різних суб'єктів господарювання, розділених у просторі, перетворення їх у цілісний господарський механізм. Її цільовою функцією є збереження системи чи підвищення здатності останньої до виживання [9, с. 14].

Розвиток регіону, як і його субрегіонів (районів, міст, територій сільських та селищних рад) варто розглядати як процес якісних перетворень в екологічних, економічних, соціальних, духовних, політичних складових простору, які сприяють поліпшенню умов життя людини і забезпечують максимально повне врахування специфіки й особливостей відтворення територіального економічного простору.

Ядром відтворення цілісності природно-господарської соціально-економічної системи є ідентичність, яка асоціюється з поняттями самотутності, спадкоємності, наслідування, сталості, ототожнення та усвідомлення власної належності до певної цілісності. Незважаючи на переважно індивідуалізовану орієнтацію поняття ідентичності, його сутність виходить за межі окремої особистості і стосується самоідентичності системи як «єдності і спадковості життєдіяльності, цілей, мотивів та сенсожиттєвих установок» [5]. Це означає, що в процесі становлення держави накопичується історична пам'ять - джерело суспільних цінностей, що визначають пріоритети розвитку системи, спрямовані на збереження цілісності, історичної спадковості економічної поведінки тощо.

Економічна поведінка населення з її регіональними особливостями є визначальним чинником національної економіки. Так, застосування ліберальних методів реформування, що дало позитивний ефект в країнах Заходу, може не

спрацьовувати в суспільствах, де економічна ефективність не є визначальним фактором. Оскільки, для України характерні в основному общинність, патерналізм, переважання емоційного над раціональним, оскільки переваги від упровадження класичної ринкової моделі економіки можуть бути обмеженими. Для формування цілісної національної економіки в Україні необхідно спиратися на українську ідентичність, де закладені ціннісні орієнтації, які визначають тип господарювання. Ідентичність, що базується на етнотериторіальних принципах і включає психологічні аспекти, традиції, звичаї, ідеологію, культуру, безпосередньо впливає на стан і перспективи розвитку економіки. У зв'язку з цим виділяють етноекономічний підхід, який дозволяє виявити етнічні особливості економічної поведінки, потенціал ринкової адаптації націй і народностей [6].

У взаємозв'язках економічних і етнічних процесів пріоритет, як правило, надають економіці, що і нині залишається предметом дискусій. Економічний розвиток має свої власні цілі, але одночасно він є метою суспільного розвитку. Будь-які цілі ґрунтуються на системі цінностей, що є первинним сенсоутворювальним ядром суспільства. Звідси, економіка, маючи значний вплив на суспільство, не є самодостатньою об'єктивною системою, а слугує і підпорядковується фундаментальним цілям, які сформовані системою цінностей. Це означає, що процеси державотворення мають формуватися на твердому підґрунті ідентичностей базових рівнів, трансформуючи їх у цілісну національну систему, спроможну адаптуватися до сучасних умов господарювання, зберігаючи при цьому свою автентичність.

Аналіз ідентичності природно-господарських і соціально-економічних систем, як правило, стосується її етнічних і територіальних проявів, що формує специфіку та особливості його проведення. За етнічною ознакою ідентичність формується переважно на основі усвідомлення певною групою спільних соціокультурних рис, у той час як територіальний її прояв формується у вигляді самоототожнення суспільних груп із певною географічною областю [8, с. 124].

Відповідно кожен із згаданих просторів характеризується певною ієрархічністю. У своїй територіальній належності, люди часто виділяють «малу» і «велику» батьківщину - територіальні одиниці різного рівня. Виключення найменшої базової територіально-просторової одиниці зі складу території вищого рівня може суттєво змінити структуру територіальної ідентичності. Саме тому уявлення населення про територіальний простір країни доцільно покласти в основу її територіального устрою.

Узагальнюючи всі наведені факти, можна стверджувати, що за багатьма показниками природно-господарські та соціально-економічні відносини різних регіонів і груп населення мають самобутню специфіку, відмінну від загальноукраїнської в цілому. Разом із тим їх об'єднує спільна генетична основа, яка складалася історично й продовжує формуватися в процесі реалізації міжрегіональних взаємозв'язків. Така основа має історично успадковуватися, забезпечуючи збереження спільності й подібності (не повної, але значною мірою) і упереджуючи критичні розходження в траєкторіях розвитку територій. Загалом усе регіональне розмаїття, з одного боку, має ґрунтуватися на загальноукраїнській основі, а з другого - формувати таку основу.

У сучасному глобалізованому світі інтереси національних господарств все більше підпорядковуються інтересам глобальної структури, глобальних фінансових потоків, а держави поступово втрачають можливості впливу на процеси, що в ній відбуваються. При слабкій внутрішньодержавній інтегрованості та недостатній

підпорядкованості регіонів загальнодержавним цілям може виникнути загроза розпаду системи на частини з подальшим включенням останніх у глобальну мережу через приєднання до інших систем. Подібні загрози вимагають створення та посилення системи просторової взаємозв'язаності держави на основі формування кумулятивної ідентичності із збереженням регіональних особливостей, що можливо шляхом тісної міжрегіональної інтеграції із спільними цілями у її учасників. Проте проблема ідентичності не повинна зводитися лише до збереження і підтримки цілісності. Важливо також зберегти свободу вибору та відкритість для нового досвіду.

При достатньо високій стабільності ідентичності вона все таки має свою динаміку, яка формується в процесі активної побудови суспільної реальності і впливає на сферу господарювання. Динаміка ідентичності не порушує параметрів самовизначення держави. Вона допомагає внутрішньому структурно-функціональному оновленню системи, що забезпечує її відтворення та розвиток, а також підтримку первинних елементів господарювання, які за певних обставин розгортаються в складну систему відтворювальних процесів [1, с. 67]. Зважаючи на динамічність ідентичностей, управлінські зусилля логічно скеровувати на формування адаптаційної відтворювальної динаміки регіонів. При цьому постає проблема визначення джерел регіонального відтворення, яка стосується не тільки ресурсного забезпечення згаданого процесу, але й накопичення знання (інформації) у суб'єктів суспільства щодо того, що і як має відтворюватися. Якщо проблема ресурсного забезпечення процесів відтворення лежить у площині природокористування, то інформаційне забезпечення підтримується джерелами ідентичності (традиції, культура, духовність тощо).

Розвиваючись уся система спрямовується на набуття нового якісного стану та адаптацію до нових умов життєдіяльності. Тому виникає необхідність у застосуванні нового управлінського інструментарію, адекватного сучасним потребам у досягненні поставлених цілей. Це змушує регіони у процесі їх інтеграції реагувати на зовнішні зміни та модернізувати регіональний відтворювальний процес відповідно до нових викликів сучасності. Оскільки регіони є не просто складниками держави як цілісної системи, але й самостійними системними утвореннями, то в контексті змін зовнішнього середовища з метою захисту та збереження власної цілісності вони мають реалізувати регіональні відтворювальні процеси методами, що відповідають новим умовам життєдіяльності.

Модернізація процесів відтворення створює можливості для переорієнтації регіону з внутрішніх джерел ресурсів на зовнішні, що сприяє переплетенню відтворювальних регіональних процесів, внутрішньодержавній інтеграції регіону й укріпленню цілісності держави, але може мати і негативні наслідки. Надмірне використання зовнішніх джерел зменшує самодостатність регіонів, призводить до конфліктів між «донором» та «реципієнтом», а також до трансформації та втрати внутрішніх ціннісних установок, що уніфікує господарську систему, знижує рівень її сталості та цілісності. Тому регіони повинні відтворювати властиву їм ідентичність, яка подібно до генетичного коду, має переходити у спадок і зберігати базову інформацію. Формування широкої мозаїки регіональних особливостей господарювання сприятиме підвищенню сталості розвитку всієї держави. Такий підхід до регіонального відтворення передбачає орієнтацію на традиційно-інноваційні підходи у регіональному відтворенні з метою забезпечення сталого розвитку цілісної держави.

Держава є цілісним організмом, що структурується через ієрархію цілісностей нижчого рівня, які в процесі внутрішньодержавної інтеграції формують єдину взаємозв'язану систему. Отже, національне суспільне відтворення відбувається на основі переплетення відтворювальних процесів регіонів, а регіональне відтворення реалізується через сукупність відповідних процесів муніципального рівня. Такий ланцюг може бути продовжений до найнижчого рівня ієрархії (сім'я, підприємство тощо). Різний ступінь локалізації відтворювальних процесів вимагає реалізації управлінських завдань на різних рівнях державного управління. Головна проблема полягає у ефективному управлінні відтворювальними процесами на субнаціональних рівнях.

Список літератури:

1. Быстряков И.К. Современные проблемы управления развитием переходных обществ: теоретико-методологическое эссе / И.К. Быстряков // Стратегія розвитку України: економіка, соціологія, право. - 2004. - № 3-4. - С. 43-79.
2. Дорош О.С. Простір в територіальному плануванні як базис управління сталим землекористуванням [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1806>
3. Качаровська Л. Регіон, як цілісна соціально-економічна система [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://univer.km.ua/visnyk/26.pdf>
4. Кирдина С. Г. Институциональные матрицы и развитие России / С.Г. Кирдина - М.: ТЕИС, 2000. – 213 с.
5. Кон И. Идентичность [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.krugosvet.ru/articles/119/1011930/1011930a1.htm>.
6. Павлов К. Национальные особенности экономического поведения [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.chelt.ru>.
7. Плякин А.В. Пространственная экономическая трансформация региональной природно-хозяйственной системы: структура и механизм реализации / А.В. Плякин // Волгоград: Волгоградское научное издательство, 2006. - 364 с.
8. Роккан С. Политика территориальной идентичности. Исследования по европейскому регионализму / С.Роккан, Д.Урвин // Логос. - 2003. - №6 (40). - С. 117-132.
9. Сторонянська І. Міжрегіональна інтеграція в Україні: Монографія / І.Сторонянська, С.Шульц // Інститут регіональних досліджень НАН України. - Львів: Арал, 2007. - 292 с. - С. 14.

ПРОГНОЗ РОЗВИТКУ СПОЖИВЧОГО РИНКУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Кондра О.Р., аспірантка Інститут регіональних досліджень НАН України,
м. Львів, Україна*

У зв'язку з подоланням економічної кризи, що склалася в державі, найважливішим завданням діяльності як окремого підприємства, так і країни в цілому має бути постійний, ретельний аналіз та систематичне прогнозування попиту та пропозиції на всіх товарних ринках, зокрема, на ринку продовольчих товарів, оскільки максимально повне забезпечення продовольством населення є найважливішим завданням соціально-економічної політики держави. Якщо